

1. NIEMOC (1330) sb f

W pisowni łącznej (1378), w rozłącznej (2); -e- (1376), -ę- (2); -c (1373), -ć (7); -c : -ć *BielKron* (28:1), *Mącz* (71:5), *SkarŻyw* (3:1).

e jasne; -moc (91), -móc (1); -moc :-móc *KochFr* (2:1); -moc-.

sg N niemoc (254). ♦ G niemocy (144). ♦ D niemocy (83). ♦ A niemoc (380). ♦ I niemocą (69).
♦ L niemocy (121). ♦ pl N niemocy (46). ♦ G niemocy (55), niemoc (4); niemoc *Mymer*¹; niemocy :
niemoc *FalZioł* (20:1), *SkarŻyw* (1:2). ♦ D niemocām (38); -ām (7), -(a)m (31). ♦ A niemocy (110).
♦ I niemocami (22); -ami (21), -(a)mi (1). ♦ L niemocách (53); -ách (7), -ach (4), -(a)ch (42); -
ách *OpecŻywPrzedm*, *Murm*, *RejWiz*, *RejPos* (2), *GrzegŚm*; -ách : -ach *SienLek* (1:4). ♦ sg a. pl G
niemocy (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.*

1. Brak sił fizycznych, słabość; languor *Mącz*, *Cn*; infirmitas *PolAnt*; inualentia *Cn* (8) : Languor,
Niemoc/ Ciężkość/ mdłość/ y chorobá. *Mącz* 183c; *HistRzym* 15v.

niemoc czyja (1): ciężkie rodzenie bywa iedennaftego księżycza/ á tho dla niemoczy matki/ albo
dzieciátka łamego: tak daleko fie przedłuża *FalZioł* V 17d.

W przeciwstawieniach: »niemoc ... moc (3), siła« (4): *WujJud* 70v; Bo ácz vkrzyżowan był z
niemocy/ ále żywie z mocy Bożey. *BudNT* 2.Cor 13/4; *CzechRozm* 202v; *SkarŻyw* 196.

Fraza: »niemoc się zmocni« (1): kážda się krewkość álbo niemoc/ vtwierdzona zmocni *KuczbKat*
390.

Szeregi: »krewkość albo niemoc« (1): *KuczbKat* 390 cf *Fraza*.

»niedużość abo niemoc« (1): dofyć tobie ná łálce mey/ gdyż moc moiá/ w nie dużości/ ábo w
niemocy bywa wykonána. *CzechRozm* 202v.

W przen (1) : Bywa/ powieda/ ciáło wśiano fkázitelne/ á powftanie w niefkázitelności: [...] Bywa
śiano w niemocy/ powftanie w mocy *WujJud* 70v.

2. Niemożność (1) : Muliebria, mulierum menstruatio, quibus deficientibus deficit vis pariendi
cum eis, zenska nymocz rozrodzenya *BartBydg* 94.

3. Choroba i jej objawy, czasem kalectwo; morbus *Murm*, *Mymer*¹ *BartBydg*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*;
infirmitas *Mącz*, *PolAnt*, *Vulg*, *JanStat*; aegrotatio *Mącz*, *PolAnt*, *Calep*, *Cn*; aegritudo, inecmmoda
valetudo, languor *Mącz*, *Cn*; adversa valetudo *Mącz*; aegror, aegrum, causa, inualentia, passio, valetudo
(aegra a. infensa a. infirma a. mala), valetudinis gravitas a. vitium *Cn* (1371) : możefs vznatz iż mily
bog niégdy widzi fie łpatz/ a nieiako o nás niedbatz/ to iest gdy dopuścżá niemocy/ ij ijnłfé kłopoty
OpecŻyw 44; *ForCnR* D2v; *PatKaz* III 139; *Murm* 67; *Mymer*¹ 38v, 39; *BartBydg* 92b; Niemocz
káždą z gorączey przyczyny oddala. *FalZioł* *3f; łatzno wypedzy niemotz z łtziála chorego człowieka
FalZioł I 1b; Też w ktorey niemoczy niewidzą Ipołtafim. Znamionuie iże thaka niemocz długa będzie.
FalZioł V 10; takowi ludzie do łmierci z thą niemoczą zołtaią *FalZioł* V 43; A tu iuz małż wiedziec
porząd: z ktorey zyły naprzeciw ktorey niemoczy pułzczanie krwi: łluzy. *FalZioł* V 57v, kt, [‡] [2
r.], ‡‡ 4c, *4a, c (169); *BielŻyw* 31, 110, 170; przez nie purguie fie żołádek od wilgothi iadowitey [...] z
ktorey (gdyby ona tam zołtała) przychodzą febri y inłze niemoci. *GlabGad* K8v; Bowiem takowy
człowiek wiele niemoci vchodzi y zarażenia powietrza. *GlabGad* L, B8, C6 [2 r.], E4v, F4v, G4v [4

r.] (20); Potim go pan bog ładem świm dziwno łkarał thak iżgo robaci w niemoci rozłzemrali az do łmierci. *MiechGlab* 48, *2; *MetrKor* 59/75v; *WróbŻółt* H4; *RejKup* i3v; obwiezviemy się stacz kazdy s nas na pierwssem roku iako na zavithym y dacz się sandzicz zadnych sobie odwlok nye czyniącz any nyemoczą any panską posługą any thesz ktorym kolwiek xtalthem wymyslonym *ZapWar* 1549 nr 2657, 1549 nr 2662 [2 r.], 1550 nr 2676 [2 r.]; *MurzHist* E2 [2 r.]; *GliczKsiąż* D5v, D7; *LubPs* Yv, Y5 marg; *RejWiz* 62, 79 [3 r.], 93v, 123v, 149v; *Leop* 1.Reg 5 arg; *UstPraw* G3; *RejZwierz* 22v; *BibRadz Ex* 23/25, *Is* 1/5; *BielKron* 11, 45, 79, 98, 144 (9); Si nulla aegritudo huic malo intercesserit, Yelliby która niemoc á niełzcześnie tego wełela nieprzełzkodżyło. *Mącz* 44b; Confectus languore, Znędzony długą niemocą. *Mącz* [114]d; differri doloribus, Teskliwą niemocą być obciążony. *Mącz* 123b, 57d, 85c, 92c, 106c, 134c (18); Cztery przyczyny włyłtkich niemocy. *SienLek* 12v; Phthifis zową Grekowie/ á tabes Lácinnicy: ktorey niemocy my włafnego imienia niemamy *SienLek* 91v, 1v, 11, 12v, 13, 16 (68); *RejAp* 132; *HistRzym* 17 [2 r.], 67v, 114v; *BiałKat* 116; *RejZwierc* 75v; *BudBib Ex* 15/26; *HistHel* Dv; *ModrzBaz* 57, 71, 82v; *SkarŻyw* 36, 101, 140, 161, 202 [2 r.] (30); STáry miał Priapíłmum/ nieukłádną mękę/ Lecz byłá młodéy żenie tá niemóc ná rękę. *KochFr* 59, 29; *KochTarn* 78; *ArtKanc* N15, O4v; *WujNT* Aaaaaa2v; *SarnStat* 487, 721, 1280; *SkarKaz* 421b.

niemoc czego [= *na czym polegająca*] (5): łwieże mięło iedz á nie wędzone, bo znie⁸⁰ przychodzi niemocz nagłego omdlenia. *FalZioł* V 46v, I 136c, II 9c; *GlabGad* L6v. Cf »niemoc złych krost«.

niemoc od czego (1): A iże iálna żółć iełt fucha á gorąca/ táki łkok żyły niemoc od niey známionuie. *SienLek* 24.

niemoc z czego (6): *FalZioł* II 22v, V 50v, 59v; *GlabGad* Hv; Mocz iáko krew czyrwony/ známionuie niemoc ze krwi *SienLek* 26, 161 marg.

niemoc z czym (1): na Melankolią/ kthora niemocz iełth znarułzeniem mozgu y rozumu przyrodzonego. *FalZioł* III 5d.

niemoc czyja [w tym: *pron poss* (31), *G sb i pron* (24), *ai poss* (19)] (74): *OpecŻyw* 44v, 60v; *FalZioł* +2v, IV 19a; *WróbŻółt* N8v, 40/4; *SeklWyzn* e2v; *HistAl* E2, E2v; *MurzHist* I4; *MurzNT* *Luc* 5/15; DŻyękówanie iełt/ iż go Pan Bog czału niemocy iego wybáwić raczył *LubPs* G4v, L2v; *RejWiz* 137; *BibRadz Ps* 40/4, *Luc* 5/15, 13/12; gdy bogow Egipłkich przy ofiárach pytano przyczyny krolewłkiey niemocy: Powiedzyeli/ iż dla krzywdy żony pielgrzymá Kánáneyłkiego. *BielKron* 11, 126v [2 r.]; *HistRzym* 95; Thákże my theż pokułzaymy/ y w niemocach y w pracach łwoich/ káždy pilności łwoiey *RejPos* 258, 46v, 213v, 218, 227, 233v (14); *BielSpr* 49v; *BudBib* 2.Par 16/12; *BiałKaz* C2v; *CzechRozm* 182v; niechci brácie myły ciężko niebędzie/ choćby w tey niemocy twoiey/ mułiał ten mámy świat opułcić *KarnNap* E2, E4v; *ModrzBaz* 68 [2 r.]; niewiáłtá iedná Iákobá názwána/ wdługiey niemocy łwey pomocy od żadnego lekárzá niemáiąc [...] przyłtąpiłá do ciáłá S, z wiárá *SkarŻyw* 374, 90, 141, 202, 257, 528; *StryjKron* 697; *ReszList* 143; *WujNT* *Luc* 5/15, 7/18, 13/12, s. 320 marg, *Ioann* 11 arg, *Act* 5/15; *SiebRozmył* I2v; *SkarKaz* 418b, 421b. Cf »niemoc ludzka, człowiecza«.

niemoc czyja [= *właściwa komu*] [w tym: *ai poss* (9), *G sb i pron* (6)] (15): Chczefłzi oddalić niemocy owcze od ktorych zdychaią/ Wezmi żółádek Barani á wwarz gi wwinie, [...] dayże owczam pić *FalZioł* IV 2b, I lc, II 10c; Blapsigonia [...], morbus est apum. Niemoc nieyáka płzczelna gdy łie

niepłodzą *Mącz* 25d, 55a, 142b; Dnā [...] / prawie niemoc pánfka: ábowiem fye takim przygadza / kthorzy rołkofnie żywą á nic niepráciuą. *SienLek* 122. Cf »niemoc bydlęca«, »niemoc dziecinna, dzieci«, »niewieścia niemoc«.

cum part praes act (14): Cynanche, Niemoc nieyáka dawiąca á dufząca człowieká / Zgágá. *Mącz* 76b. Cf »niemoc ciekąca«, »padająca, rzucająca niemoc«, »śpiąca niemoc«.

Ze zdaniem przydawkowym [w tym: *gdy* (14), *kiedy* (2)] (16): *Murm* 76; *FalZioł* I 98a; *GlabGad* D8 [2 r.]; *Cardiaca et cardia*, Kordiaká / niemoc kiedy człowiek cierpi wielkie vciążenie ná łercu *Mącz* 38b, 25d, 52a, 55a, 63a, 65c (12).

W połączeniach szeregowych (42): bacż ij pamiętay / iż niemocy ij przeciwności / od ludzi omáwianié / łromocenie / łmętki / łkłopoty / przychodzą na człowieka dlá grzechow *OpecŻyw* 43v; *OpecŻywPrzedm* C3v; *FalZioł* V 18b; *GlabGad* I4v; *SeklKat* E, R3, T2; *BielKom* D8; *GliczKsiqż* G4v; *LubPs* Y4; *GroicPorz* m; Izali oná brzemioną grzechow náłzych / niemocy / boleści / boiázni / y vdrężenia włzelákie włmierza y oddala. *KrowObr* 153, 172v; *RejWiz* 53, 118, 136v, 137; *Leop* 2. *Par* 21 arg; *BielKron* 46, 77v, 98; *RejAp* AA8, 31, 59v, 128; *RejPos* 110v, 138v, 233v, 258; *RejŻwierc* 133v, 142v; *ModrzBaz* [38], [38]v, 57; *SkarŻyw* 196; Vbořtwo / łkłopot / więżienié / Niemoc / potwarz / obelżenié / Siéroctwo / zły łąśiad / żoná / Miedzy złémi policzoná. *KochMRot* B3; *ArtKanc* M5, R16v; *WujNT Luc* 7/21; *SiebRozmyśl* I2v; *SkarKaz* 488a; Inne grzechy Pan Bog karze morem / y głodem / y innemi niemocámi *SkarKazSej* 688b.

W połączeniach z określeniem chorej części ciała [w tym: *ai* od nazwy części ciała (27), *czego* (23), *w czym* (*a. bywać, miewać, przygadzać się w czym*) (13); *niemoc wątrobná i śledziony itp.* (3); *niemoc + nazwa* (48), *nazwa + niemoc* (12)] (63): Teranus morbus cervicis, qui rectam et immobilem cervicem rigore nervorum intendit. Eyn łtarrige grymme des hals. Nyemoc włfygy że yá rułfýc nyemoże. *Murm* 73, 70, 74; *Mor[bus] epatari[us] Leberłfncht* wątrobná niemoc *Mymer*¹ 39; *BartBydg* 117b, 157b; Sok Pięćperłtow w włciech trzymany / włzytki niemoczy włth oddala. *FalZioł* I 102d, 36d, + +f, I 8b, 24d, 36d (35); *GlabGad* Bv, G4v, I3v, L7; *BielKron* 430; *Mącz* 7a, 146c, 154c, 165a; *Mocz* łifowáty [...] známionuie niemoc płucną / Dychawicę. *SienLek* 26v, 15v, 17v, 24v, 25v, 36, 42, 87; *RejPos* 305; *SkarŻyw* 414.

W połączeniach z nazwą choroby [w tym: (*ktorą*) *zową a. zową tę niemoc* (25); *niemoc + sb N a. I* (24), *ai* (19), *sb w składni zgody* (4); *niemoc + nazwa* (30), *nazwa + niemoc* (17)] (47): Denną niemocz oddala. *FalZioł* 334f; Przeciw niemoczi którą zową Apoplexia. *FalZioł* *2d; kto ma chciwość na łtolcze á niemoże ich mieć / zową thę niemocz tenáłmon *FalZioł* I 83c; tego prochu dać na iedeⁿ raz co dwa złota albo pięć połgrołzkow ważá / [...] iełt niepołpolitej mocy w they niemoczy puchlinie którą połacinie zową Idropifis. *FalZioł* I 141b; Naprzeciwkho Scijaticze to iełt denney niemoczy y naprzeciwno rzezaniu W pułzczaniu vriny iełt pomoczna ku picciu. *FalZioł* II 6d, *3c, I 2d, 4a, 16c, 24a (31); *GlabGad* D8, I2; *MiechGlab* 57; A thác iełt włtáwá około káżdey niemocy trądu / y párchow. *BibRadz Lev* 14/54; *BielKron* 400v, 430; *Mącz* 31b, 33b, 38a, b, 103b, 196a, 437d; *SienLek* 26v, 60v, 94v.

W przeciwstawieniu: »niemoc ... zdrowie« (9): *OpecŻyw* 3v; tymi purgacijami łiła mecżyłtołci iadowithych odchodzi / z kąd pothyrn człowiek w długiem zdrowiu trwa / á niemoczy pozbywa.

FalZioł V 83; Pan [...] w nawyętfłey nyemocy zdrowye yego fpráwi *LubPs* L2v; *GrzegŚm* 38, 50; *KuczbKat* 275; *RejZwierc* 237v [2 r.]; Albowie^my w piłmie ś. dla tego nam vpadki ludzi Pánu Bogu miłych fą wypifáne/ áby ich przygody nam były ku przełtrodze/ ich niemocy ku zdrowiu *ReszList* 143.

W porównaniach (3): To czegom fię przed thym tknąć nie chciał/ toć teraz ielt iáko pokármem ciáłu moiemu [*nunc prae angustia cibi mei sunt Vulg*] (*marg*) Drudzy czytáią/ Są nie mocy ciáłu moiemu [*illa sunt sicut aegritudines carnis meae PolAnt*]. (–). *BibRadz Iob* 6/7; A mniemałz áby gniew záiątrzony máło przyrodzenia zgwałcił y żywotá vkrocił? Bo tháki vbolawfzy iáko ná łožną niemoc/ iuz mu fię tylko tho wełbye wierci iákoby fię pomścił *RejZwierc* 157; Pożądliwość tu zowie grzechem/ iż ielt fkutek/ przyczyná y máteria grzechu/ y iákoby chorobá iákaś y niemoc w nas/ fklániáiąca nas do złego *WujNT* 543.

W charakterystycznych połączeniach: będqca niemoc, częsta, dawna, długa (9), dopuszczona (2), dziwna (3), marna, mizerna, mocna, niewidoma, obfita, objawiona, opuszczająca, pewna, plugawa, prędką (2), przeciwna, przykra, sprosna (2), sroga (3), szkodliwa (2), uporna, ustawiczna (3), uśmierzona, wstydliva, zastanawiona, zła (9), znakomita; rozliczne niemocy (7), rozmaite (29); niemoc niewiast brzemiennych (niewieścia) (2), owcza, pańska, pszczelna; niemoc boczna, członku (w członkach) (3), gardłowa (2), główna (głowy, w głowie) (13), krzyżowa, macice (3), miechierzowa, mozgowa (mozgu) (3), w nogach, nyrzana (w nyrkach) (3) oczna (oczu) (4), piersi, w stawiech, suchych żył (2), w szyi (2), śledziony (6), ust, w uszu, wątroba (wątroby) (9), włosow, na zadku, żołądkowa, w żywocie; biegunczana niemoc, dawiąca, denna (7), dusząca, dychawica (dychawiczna) (2), kamień, (kamienna, kamieniowa) (3), kordyjaka (kordyjaczna) (2), kurczowa (2), omdlenia, paraliżowa (4), parchow, puchlina, trądu (trędowa) (2), zapamiętania; bytność niemocy, długość (przedłużenie) (6), imię, materyja, nalezienie, ochłodzenie, ostatek, pobudzenie, początek (3), pozna(wa)nie (7), przestanie, przodek (2), przyczyna (10), przygoda, rozliczność, rozmaitość (2), schod (2), strach, trawienie, wyniszczenie, wyrozumienie, zadzierżenie, zelżenie, znak (3), znamię; przezpieczen od niemocy, wolen; znak ku niemocy; niemocą (u)dręczon(y) (3), strapiony (utrapiiony) (2), zatrzymany, zbolały, zemdlony, znędzony (2); niemoc bywa (8), czyni się, gnąbi, (u)mnoży się (5), odchodzi (odejdzie) (5), panuje (2), podchodzi (ma poście) (10), przekazi, przenagaba, przerywa się, przestaje, przychodzi (przychodza, przydzie, przychodząca) (31), przyda(wa) się (4), przygadza (przygodzi) się (7), przypada (przypadnie) (5), rozszerza (szerzy) się (2), sili się (2), trafia się, ukazuje się, ustaje, utrapi, wraca się, zajdzie, zemdli (zemdlewa) (2), zmartwia, zmocni się; niemocy bać się, bronić (5), ostrzegać (ustrzec) się (2), pozby(wa)ć (4), prożen, uchodzić (ujść) (2), ulżyć, życzyć sobie (2); z niemocy (od niemocy) wybawi(a)ć (3), wyniść, zachowawać (2); niemocy przeciwieć się (3), zgadzać; niemoc (u)czuć (2), czynić (8), czyścić (oczyści(a)ć) (4), dać, dopuszczać (przepuszczać, przepuścić) (9), goić (4), mdlić, niszczyć (wyniszczać) (2), oddalać (oddalić) (30), odpędzać (wypędzić, wypędząć) (9), pobudzać (8), poruszać (wzruszać) (4), powciągnać, pozna(wa)ć (6), przyjąć, przynieść, przywodzić (2), psować, rozmnożyć, sprawować, świadczyć, ukazować, uspokajać, uśmierzać, włożyć, wyganiać (odganiać) (2), wyrozumieć, wywodzić (5), zad(aw)ać (2), zastanawiać ((za)stanowić) (23), znamionować (15), znosić; o niemoc (w niemoc) przypawić (2), przyść; (s)karać (pokarać) niemocą (9), nawiedzać (nawiedzony) (2), odeść, pokuszać,

poprawować, wymawiać (wymowić) się (2), zginąć; (ws)pomoc (wspomagający, pomagać, pomoc (sb), pomocny) na niemoc (w niemocy, niemocy (G), niemocy (D), (na) przeciw(ko) niemocy, z niemocy, od niemocy) (51), służyć (służący) (6), użyteczny (pożyteczny) (15), używać (5); lekarstwo na niemoc (niemocy, w niemocy, ku niemocy, (na)przeciw(ko) niemocy) (31), maść, picie, plastr, syrop (5), wódka (2).

Frazy: »niemoc popadnie (a. popada)« [szyk zmienny] (3): *BielKron* 155, 346v; Kiedy kogo Niemoc popadnie/ tam nietrzebá fye bać kiedy nie mocny ná bok ktorykolwiek leży/ máło fkurczywfy nogi *SienLek* 21.

»złą niemoc« [w funkcji przekleństwa] (1): Małże iuż ná tę wojnę iechać vmył cały? (–) Ieśliże iák Z Węgrzynem/ tedy wolę niechąć. (–) O/ złą niemoc: łam ty to iák Panię małz iechąć, *WyprPl* A3v. [Cf kiedy go iuż zła niemoc gnąbi. Co łie ią więc klną chłopci kiedy łobye łaią/ Włafnie [= słusznie] gdyż żadney dobrej nie małz *RejWiz* 62.]

Zwroty: »być w niemocy« = chorować [szyk zmienny] (3): *RejWiz* 137; ten obyczay mieli/ iż káždy będąc w iákim łmutku/ niemocy/ álbo przeciwności/ wnet łobie bółzka wymyłił ledá iákiego/ ktorego chwalił á polecał łie mu w obronę *BielKron* 98; *RejPos* 233v.

»być chory na [jaką] niemoc« (1): thyłó dni ile miełzka ósobno będąc chorą ná przyrodzoną niemoc. *BibRadz* I 63d *marg.*

»w niemocy chorować; chory w niemocy; chorujący niemocami; niemoc chorego« = *infirmus languoribus* *Vulg* (1;1;1;1): *FalZioł* V 94v; Włafnie/ kiedy więc człowiek w niemocy choruie/ Włódkich rzeczách zgorzknienié/ w gorzkich łłodkość czuie *ZawJeft* 35; *WujNT* *Luc* 4/40; *SarnStat* 770.

»niemoc leczyć (a. uleczyć, a. ulecząć, a. zleczyć); z niemocy wyleczyć się; (u)leczenie niemocy; niemoc bywa (a. może być) (u)leczona« = *sanare morbum* *PolAnt* [szyk zmienny] (53;2;4;3): *FalZioł* 6d, ++f, 33d, *2f, I 4b (41): *RejKup* q5v; Tá niemoc w mężczyznach do ósmińafcie lath może być vleczoná *SienLek* 58, 17, 18, 46, 61, Ttt3; *HistRzym* 17v, 90; *RejPos* 227, 305; *BudNT* *Matth* 4/23; dał mu Pan Bog moc ná czynienie ludziom niebiełkich dobrodzieyftw w cudach y leczenia rozmáytych niemoc. *SkarŻyw* 298, 35, 189, 373 *marg.*, 393, 546; *KochFr* 78; *KochPij* C2v; *SkarKaz* 418b.

»mie(wa)ć, ci(e)rpieć, ci(e)rpiać, mający niemoc (a. ducha niemocy)« = chorować; *habere infirmitatem a. spiritum infirmitatis a. plagam* *Vulg* [w tym: mieć a cierpieć (1)] [szyk zmienny] (54:26:9:6): *OpecŻyw* 58v; *Murm* 67, 68, 69, 70 [2 r.], 71; *BartBydg* 50b; *FalZioł* I 12a, 14c, 20d, 28b (45); *GlabGad* C6, H; A theż rzadko yedné niemoc Człowiek miewia [!]/ gdy łtraćzy mocz *RejKup* p6v; *HistAl* H4v; *KrowObr* 58; Abrahám/ y Sará byli łtarzy/ y zefzli w lećiech/ ták iż iey iuż przełtálá byłá niemoc ktorą zwykły kły [!] niewiáfty miewać [*Desierat esse ipsi Sarah consuetudo ut mulierum*]. *BibRadz* *Gen* 18/11, *Lev* 15 *arg.*, *Is* 30/22, *Ez* 18/6; *BielKron* 37, 386v, 430, 459v; *Mqcz* 21a, 31b, 61b, 101c, 160b, 164b, 199c; *SienLek* 1, 13, 59v, 90v [3 r.]; Abowiem łnadź nie może być nád tę łrófłzła plagá/ s kthorey [...] łzáleią ludzie/ y ine niemocy á łprzećiwiełftwá wielkie ćirpią. *RejAp* 134v; *HistRzym* 111; *RejPos* 255; *SkarŻyw* 202, 445, 545; *LatHar* 218; *WujNT* *przedm* 35, *Matth*

9/20, *Mar* 3/10, *Luc* 13/11 [2 r.], *Act* 28/9; ieden chory ktory pierwey do niey wżedł/ vleczony zołtawiał/ iákąkolwiek miał niemoc. *SkarKaz* 41a, 488a.

»w niemocy nawiedzać« (1): Merodach Káldens też tego czáfu w Bábilonie pánował/ ktory połał w niemocy Ezechiaľzá krolá náwiedzáć z dáry. *BielKron* 100v.

»z niemocy powstać (a. wstać), powstały; od niemocy powstawać« = *wyzdrowieć; convalescere* *HistAl*; *assurgere ex morbo, emergere ex incommoda valetudine* *Mącz* [szyk zmienny] (5:1;1): thám náłazł mátkę fwoię z niemocy powłtháľą [*invenit matrem suam ... ab egritudine convalesse*] *HistAl* Dv, M6v; *Mącz* 218c, 435b; *RejPos* 245; *CzechRozm* 182v; *SkarŻyw* 333.

»[jaką] niemocą, z [jakiej] niemocy umrzeć (a. mrzeć); [jaką] niemocą zdechnąć (a. [jakimi] niemocami pozdychać)« [szyk zmienny] (6:2;2): w noci wełpiácki, niemocą kthorą zowá Apoplexia zdechl nagle [*apoplexia suffocatus*]. *MiechGlab* 57; *BielKron* 101, 149, 322v, 355v, 389, 401v; *RejZwierc* 132 v; *SkarŻyw* 414; *StryjKron* 432.

»uzdrowić (a. uzdrawiać) niemoc, z niemocy, od niemocy; uzdrowiony (a. uzdrawiany, a. zdrow) by(wa)ć od niemocy; uzdrowienie (a. uzdrawianie) niemocy; niemoc jest (a. bywa) uzdrowiona« = *curare infirmitatem; curari ab infirmitatibus* *PolAnt*, *Vulg*; *absolutus infirmitate* *PolAnt*; *sanare morbum* *Modrz*; *curare a languoribus, sanare infirmitatem; liberari ab infirmitatibus, sanari a languoribus* *Vulg* [szyk zmienny] (20:3:1;13:2;2): Sto wołow Bogu poślubił/ By go z niemocy vzdrowił. *BierEz* 12v; *OpecŻyw* 58v; *TarDuch* B2v, B3; *FalZioł* [‡], I 3d, 24b, 42d, 135d (8); *MurzNT* *Luc* 5/15; Niewiáľto vzdrowionás ieľt od niemocy fwoiey. *BibRadz* *Luc* 13/12, *Luc* 5/15; *HistRzym* 64, 95; *RejPos* 46v, 206, 213v, 234v, 235v, 255; *BielSpr* 49v; *WujJud* 46 [2 r.], 61, 133; *BudNT* *Matth* 9/35, 10/1; *ModrzBaz* 68; Y dał im moc vzdrawiáńia niemocy/ y wyganiáńia czártow. *WujNT* *Mar* 3/15, *Matth* 4/23, 9/35, 10/1, s. 135, 152 (10).

»wpaść (a. wpadać, a. upaść) w niemoc (a. rozmaitość niemocy)« = *zachorować; incidere in morbum* *Mącz*, *Modrz*; *cadere in morbum, nancisci morbum* *Mącz*; *incidere in infirmitatem* *PolAnt* [szyk zmienny] (48): gdy ktory człowiek nofi przy łobie kofatzietz: taki nigdy nie wpadnie w niemotz kurczowá *FalZioł* I 4a, I 56c, II 5a, III 2d, IV 50a, V 26v, 53v; *RejJóz* F8v; *HistAl* 18v; *GliczKsiqż* 17, 18; *BielKron* 86, 141, 175v, 204, 212 (20); *Mącz* 29a, 78b, 240d; *SienLek* 34; *BudBib* 2.*Mach* 9/21; *ModrzBaz* 113v; *SkarŻyw* 68, 98, 142, 293, 333 (9); *CzechEp* 424; *KochPam* 86.

»z niemocy wyleżeć się« (1): Taki człowiek trudno fie łthey niemocy wyleży *FalZioł* V [2].

»zarażać (a. zarazić) [= *dotknąć, porazić*], zarażon(y) (jest) niemocą« = *morbo reddere* *Modrz* [szyk zmienny] (2:2): *Murm* 68; *KromRozm* III A3v; zaráził niemocą ná łkrytym mieyľtcu zádku [*percussit in secretiori parte*]/ Azot miałto *Leop* 1.*Reg* 5/6; *ModrzBaz* 51v.

»niemocą złożyć, złożon(y) (być)« = *corripit morbo* *Mącz* [szyk zmienny] (1:7): *MiechGlab* *2; *BibRadz* *Ps* 6 arg; *Mącz* 346b; *RejAp* 31v; *BudBib* 2.*Mach* 9/21; czynię Testament, będąc zložona od Pana Boga niemocą *ZapKóscier* 1581/21v, 1581/23; A był tám niektory człowiek trzydzieści y ósm lat niemocą zložony [*triginta et octo annos habens in infirmitate sua*] *WujNT* *Ioann* 5/5.

»zmagać (a. wzmacać), zmocnić się, wskurać z niemocy« = *przychodzić do zdrowia; convalescere de infirmitate* *Vulg* [szyk zmienny] (3:1:1): Też gdi chori z niemoczy zmaga/ tedy [*to ziele*] poľila żyły fuche *FalZioł* I 128a, I 17b, V 9v; *ReszList* 166; *WujNT* *Hebr* 11/34.

»zmyślić (a. zmyślać) [= *symulować*] (sobie), ułożyć sobie niemoc; zmyślona niemoc« [szyk zmienny] (7:1;1): *MurzHist* Q3v; *BielKron* 71, 215, 428v, 459; Ná ty wżytki Vrzád ma pilne baczenie y dozor mieć/ żeby ludzi nieoľzukawáli zmyśliwży ľobie iáką niemoc [*vel morbi simulatione*]/ ábo vboľstwo. *ModrzBaz* 37v; *SkarŻyw* 308; *StryjKron* 201; *GosľCast* 51.

Wyrażenia: »niemoc biała« = *prawdopodobnie upławy*: Niemocz białą á lipką niewieľcią rozrywa *FalZioľ* II 10c.

»niemoc bydlęca« (2): Coriago, Niemoć bydlęca/ gdy ľie ym skórą przypiya do koścy *Mqcz* 65c; *SienLek* 18.

»niemoc ciekąca« (1): Krew wielbľadowa na biegunkę y wľzelkim niemoczam ciekącym pomaga *FalZioľ* IV 7c.

»niemoc cielesna, ciała« = *corporis morbus* *Modrz* (5:4): Iezu ienżes też ony wgimię twoie niemoczy cieľfne y duľzne vzdrawiać kazaľ. *TarDuch* B2v; Iezu ienżes niezliczone ciaľ y duľz niemoczy ľawkawie vzdrawiaľ. *TarDuch* B3; *FalZioľ* IV 54a; Tedyś wnet vzdrowić raczył niemoc ciáľa mego. *LubPs* H; *SienLek* 33v; Boć záprawdę ferdeczne niemocy/ niebezpieczneyśze ľą niźli cieľfne *ModrzBaz* 66; *SkarŻyw* 582 marg, 589 marg; Kościoľ [...] vżywa podobnych ceremoniy/ [...] iákimi tu Pan Chriľtus vzdrowiľ niemoc duľzną záraz y cieľfną. *WujNT* 152.

»ciężka (a. przycięższym), wielką niemoc« = *infirmity gravis a. gravissima* *HistAl*; *infirmity gravitatem habens* *PolAnt*; *morbis gravis* *Modrz* [szyk 49:19] (53:15): *PowUrb* +; *BierEz* Qv; *FalZioľ* I 56c, III 2d, V 4v, 13v, 25v, 57, 65v; *GlabGad* P2v; *SeklKat* T2; *HistAl* C7v, C8; *GroicPorz* q3v; *RejZwierz* 22v; *BibRadz* Ps 6 arg; *BielKron* 86, 251, 322v, 353v, 362v; W Pęchyrzu wielkieć też bywáią niemocy *SienLek* 17v; Kiedy w cięľzkiej niemocy z vľť śmierdzi [...]: śmierć niedáľeko. *SienLek* 22, 8, 11v, 13, 16, 22 [2 r.] (19); *HistRzym* 17; *RejPos* 256v; *GrzegŚm* 38; Po tym roku trzydzieťtego dziewiętego Krolowánia ľwego rozniemogľ ľię Aľá ná nogi ľwoie/ á niemoc iego byľá bárzo cięľzka [*usque ad verticem fuit aegrotatio*] *BudBib* 2.Par 16/12, 2.Mach 9/21; *KarnNap* E3v, E4v; *ModrzBaz* 11; Trzećiego dnia/ Mytnik on wpádnie wcięľzką niemoc *SkarŻyw* 98; Mięľa nigdy przez cáły żywot ľwoy nie iádlá/ iedno w wielkiej niemocy. *SkarŻyw* 160, 68, 142 [2 r.], 293, 333 [2 r.], 457 (14); *ReszList* 166; *KochPij* Cv, C2v; ľkoro trochę niemoc przycięľzym przypádnie/ áľiści ľie wżyťtki namnieyśże przypadki/ z wielkim bóľem náľzym w nas poruľzáią *OrzJan* 30; *WujNT* 250 marg; *SkarKaz* 421b.

»niemoc dziecinna, dzieci« (2:1): Lekarśťwa o rozmagitych niemoczach Dziecinnych *FalZioľ* V 37v, V 37v, 44v.

»gorąca, ogniowa niemoc« [w tym: *gorąca niemoc ogniowa* 2 r.] = *prawdopodobnie choroba przebiegająca z gorączką* [szyk 22:12] (28:6): tho ieť dobre lekarśťtwo tym czo ľen ľtracili w niemoczach gorących *FalZioľ* I 87a; Iiako w oľzaleniu czaľu gorączy Niemoczy ogniowey/ [...] gdy vrina biała będzie przez kielko dni odchodzić. Śmierć onemu płaci. *FalZioľ* V 4v, *4c, d, I 32b, 98b, 100b (29); *GlabGad* Hv; s tąd przychodzi [...] Trzećiączká/ y inne niemocy gorące. *SienLek* 29v, 22.

»gwałtowna, nagła niemoc« (1:1): przepuľcił nań pan bog gwałtowną nięmoc *SeklKat* F3v; *SienLek* 33v.

»lekka niemoc« (1): Vmárl Potym máiąc wieku ľwego lat LXXX. lekką nięmocą. *BielKron* 101.

»niemoc ludzka, człowiecza« [szyk 10:4] (10:4): O Wodkach z zioł rozmagithych. [...] ktorich Doctorowie vzywaią wrozmagitych niemoczach ludzkich *FalZioł* +5, II 1, 15a, V [1] [2 r.], 6v, 12v (11); *HistAl* K4v; *SienLek* 18; *SkarŻyw* 546.

»łożna [= obłożna] niemoc« [szyk 17:3] (20): Przeciw łożney niemocy. *FalZioł* *2e, I 32a, 112a, III 2d, V [1], 3 (18); Pan go będzie ciężzył w niemocy łożney [*super lectum doloris*] *BibRadz Ps* 40/4; *RejZwierc* 157.

»niemoc niebezpieczna« = *morbus periculosus* *Modrz* [szyk 1:1] (2): Morbi ancipites, Niebezpieczne niemocy. *Mącz* 9b; *ModrzBaz* 66.

»niemocny [jaką] niemocą« = *infirmus [aliqua] infirmitate* *JanStat* (3): niektorá niewiafta niemotną fwoią niemotzą [...] ta będątz między ijmi/ mylila *OpecŻyw* 44v; *Leop* 4.*Esdr* 5/8; *SarnStat* 825.

»niemoc ostra« [szyk 2:2] (4): A niemocy ostre, thy fą, zarażenie powietrza/ wrzod w pierfiach/ wielga niemocz/ y zapamiętanie z vpadu. *FalZioł* V 30v, V 30v, 31v, 32v.

praw. »prawdziwa, [prawa] niemoc« = *ciężka choroba usprawiedliwiająca nieobecność na drugim ewentualnie na trzecim roku sądowym; vera infirmitas* *JanStat*; *morbus santicus* *Cn* (18): Żadne inſze odwłoki w Sądzye być nie mogą iedno prawdziwą niemocą *UstPraw* G3, G3 [3 r.], G3v, I; *SarnStat* 464, 662 [2 r.], 769 [2 r.], 818, 819 (12); [ma stacz y odpowiadacz thego pirwego rok v prava albo prostą nyemoczamy Nyeoddalayancz *ZapKrak* 1554 31/799].

praw. »prosta niemoc« = *lekka choroba usprawiedliqca nieobecność na pierwszym roku sądowym* (4): Ná porotzkách rok pierwfzy y wtóry może być proftą niemocą przełożon *UstPraw* G3, G3 [3 r.].

»stara niemoc« (1): Layna gołębic ftarte [...] z ocztem á przyżyć [!] na zimne członki/ na ftare niemocy/ iako łamanie w koſciach w boleſci głowy [...] vſpokaia/ y wyfuſza ie. *FalZioł* I 144c.

»sucha niemoc« (2): *Ethica*, genus est febris seu quaedam passio, laedens solida membra, suchota, sucha nyemocz *BartBydg* 52b; *FalZioł* IV 11d.

»niemoc śmiertelna, na śmierć, nieuleczona (a. niezleczona), morząca« [szyk 9:1] (3:3:3:1): *PowUrb* +; *OpecŻyw* 67; *SienLek* 23, 122; *RejPos* 225, 352v; *KuczbKat* 200; Dopiero wniemocy ná śmierć od pokuſy bluznierfkiey wolen. *SkarŻyw* 293 *marg*, 308; Wiećie iákam miał żałość z ták ciężſkiey y iuż morzącey niemocy lyná mego. *SkarKaz* 421b.

»wilgotna niemoc« (1): Tenże Galienus powiada iſz gorczicza biała ma moc zagrzewaiącą y wyfuſzaiącą, y temu mamy wierzyć iż tak ieſt bo thego doſwiadczamy ſkuthecznie w zimnych á w wilgothnych niemoczach. *FalZioł* I 50d.

»niemoc wewnętrzna« [szyk 3:1] (4): Proch z wątroby vfuſzoney z winem pijacz/ na wſzytki wewnętrzne niemocy pomaga. *FalZioł* IV 12b, I 33b, II 2c; *GlabGad* 14v.

»zaraźliwa, przymietająca się niemoc« = *morbus contagiosus* *Mącz* (1:1): *Mącz* 440b; mam zaraźliwą niemoc/ proſzęćie daymi wyzdrowieć. *SkarŻyw* 445.

»niemoc zimna« [szyk 4:4] (8): MAieranowa Wodka [...] w niemoczach zimnych ieſt barzo vżyteczna *FalZioł* II 8c, I 50d, II 22v, IV 7d; *GlabGad* Hv [2 r.]; *SienLek* 161 [2 r.].

»niemocą zjęty« = *morbo comprehensus* *PolAnt* [szyk 5:1] (6): *HistAl* C7v, E7v; *BudNT Matth* 4/24; *SkarŻyw* 293, 582; A kto pierwfzy wftąpił do ładzawki po wzruſzeniu wody/ ſtawał ſię zdrowym iákabykolwiek zjęty był niemocą [*detinebatur infirmitate*]. *WujNT Ioann* 5/4.

[praw. »zmyślona niemoc«: za przerzeczone zakładi [...] powinna bendzie dossicz czynycz thego pyrwszego roku żadna prawdziwa any zmisłoną Nyemoczą Nyeodbivayąucz *ZapKraK* 1544 218/686.]

»zwi(e)rzchn(i)a [= *cielesna, nie duchowa*] niemoc«: *RejWiz* 94; Ták wnętrzna poćiechá y miłość Bołka/ lekką iey czyniła zwierzchną niemoc. *SkarŻyw* 582.

»niemoc zwirzchnia [= *skórna*]« (1): Ia pry wieczy ku niemoczam zwirzchnim wodek potrzebiuę niżli ku wnętrznym *FalZioł* II 2c.

Zestawienia: »czerwona, krwawa niemoc« = *dezynteria, krwawa biegunka; dysenteria (dissenteria)* *Murm*, *BartBydg*, *Mącz*; *tormen Murm*; *fluxus ventris sanguineus BartBydg*; *profluvium ventris, tormina Mącz* [szyk 39:1] (39:1): *Murm* 67 [2 r.]; *BartBydg* 43; *FalZioł* I 12a, 14c, 20d [2 r.], 21b, 27a (25); *HistAl* H4v; *BielKron* 139v, 149, 355v, 389, 395v; *Tormina*, Grzizienie w żywocie/ biegunká/ czerwona niemoc. Graece dysenteria. *Mącz* 458d, 98b, 151d; Krwáwey niemocy fy trzebá oftrzegáć. *SienLek* 20v, 20 marg; drudzy biegunkámi/ y czerwonymi niemocámi márli *StryjKron* 432.

»czerwona, krwawa niemoc« = *krwotok z narządów płciowych; profluvium sanguinis Mącz; gonorrhoea Calep; fluxus sanguinis Vulg* [szyk 9:2] (7:4): Mięśo kotowe [...] Pomaga [...] na czyrwoną niemoc ktora bywa zmęłki⁸⁰ członku. *FalZioł* IV 7a; *KrowObr* 58; *Mącz* 132b; *RejPos* 255, 256v; *WujJud* 46; *SkarŻyw* 202; *Calep* 460a; *LatHar* 218; vzdráwia niewiáftę ćierpiącą krwawą niemoc. *WujNT przedm* 35, *Matth* 9/20.

»niemoc francuska, [dworska], złych krost« = *choroba weneryczna; morbus Gallicus Murm* (1:1): *Murm* 70; Thegoż roku Kárdynał Frederyk vmárl miefiącą Márcá z niemocy Fráncułkiey *BielKron* 401v; [PRymiot álbo dworłka niemoc nic inłzého nie iełt iedno zbytek iádowity w człowiecze/ wątrobę y krew pľuiący *OczkoPrzymiot* 1].

»księżyczna niemoc« = *lunatyzm lub epilepsja* (1): Lunaticus, Lunatyk xiężyczną niemoc máyący. *Mącz* 199c.

»przyrodzona (a. przyrodna), miesięczna, niewieścia (a. którą zwykły niewiasty miewać), ich [= *niewiast*] niemoc« [w tym: *niemoc przyrodzona miesięczna itp.* 2 r.] = *menstruacja; menstrua PolAnt, Cn; menses, muliebria Mącz, Cn; consuetudo mulierum PolAnt; profluvium feminarum Cn* [szyk 25:16] (30:7:3:1): Też ten plałtr przyłożony na macicę: załthanawia miefięczną niemocz paniam. *FalZioł* I 45c; Ty elektwarze potwierdzaią niewiáfty: czału bytnołci niemoczy gich. *FalZioł* V 105, I 11b, 18c, 22b, 28b, 32c (30); niewiáłthy niemocene przyrodną niemocą będą rodzić dziwne pothwory [mulieres menstruatae parient monstra] *Leop* 4.*Esdr* 5/8; mąż łprawiedliwy ktoryby [...] do niewiáłty przyrodzoną niemoc ćierpiącey [mulierem menstruatam] nie wchodźł. *BibRadz* Ez 18/6, *Gen* 18/11, I 63d marg, *Lev* 15 arg, *Is* 30/22; *BielKron* 37; *Mącz* 216d, 235d.

»śpiąca (a. ktora śpikiem morzy) niemoc« = *letarg; veterus Murm, BartBydg, Mącz; lethargus Murm, BartBydg* [szyk 2:1] (3): Veterus. Eyn kranckheit die eynen łtets łchlaffen macht. Spyąca nyemoc Lethargus idem. *Murm* 71; *BartBydg* 169b; *Mącz* 491b.

»świątego Antoniego niemoc« = *zatrucie sporyszem; anthrax, sacer ignis Mącz* (2): Sacer ignis, Świątego Antoniego niemoc/ álbo piekielny ogień/ chorobá yełt nieyáka niewleczonea. *Mącz* 363a, 11b.

»świętego Walantego (a. którą zowią świętego Walantego), wielka, padająca, rzucająca, szkodliwa, [dziwna] niemoc« [w tym: padająca niemoc to jest świętego Walantego itp. 4 r.] = *epilepsia; epilepsia, Hercules a. sacer morbus Murm, Mącz; sancti Valentini morbus Murm; caduceus a. comitalis a. rnaior a. sonticus morbus Mącz* [szyk 103:28] (73:47:8:2:1): Przytymże ńtawie był tam ieden człowiek/ który miał trzydzieści ij ońm lăt niemotz wielką. *OpecŻyw* 58v; *Epilepticus. Eyner der den fallenden lichtag hat/ ader fant Valtins kranckheyt. Który rzucáyącą nyemoc ma. Murm* 69, 69; *BartBydg* 50b; Niemocz ńwiętego walantego oddała. *FalZioł* *d, [*5]f, [*8], I 8c [2 r.], 10a, c (94); *GlabGad* C6, H, H2v; *Morbis sonticus, Szkodliwa niemoc ńwiętego Wálentego niemoc. Mącz* 402c, 29a [2 r.], 61b [2 r.], 106c [2 r.], 231d, 363a [2 r.]; O lekárńtwie przeciw niemocy pádáiácyey/ którą zowią Boża kaźń *SienLek* 57v; ńufzoną kiernoźia mácherzyną welpoł y z moczem/ [...] ma być dawana pić w wielkiey niemocy. *SienLek* 59, 11v, 14, 36, 57v [2 r.], 58 [2 r.] (14); *SkarŻyw* 545; [Niemoc dziwną [wróbel] ná Mieśiące miewa *CygMyśl* I].

»wilcza niemoc« = *prawdopodobnie jedna z postaci gruźlicy skóry* (1): Też pomaga [...] przeciw niemocy którą zowią wilcza niemocz *FalZioł* IV 58d.

[»wodna niemoc« = *puchlina wodna: [proch z morskiej kapusty] ieńt niepołpolitey mocy/ przeciw wodney niomocy* [!]. *SienHerb* 171a.].

»wszywa (a. wszawa) niemoc« = *wszawica; phthiriasis a. pedicularis morbus Murm, BartBydg* (2): *Phthiriasis morbus est qui latine pedicularis dicitur, Dye leuńze kranckheyt. Wńfywa nyemoc. Murm* 75; *BartBydg* 114b; [ArtNom C4v].

»zielona niemoc« = *może jakaś choroba nerek* (1): Też zielona vrina. Zieloną niemocz znamionuie. *FalZioł* V 6.

»zła niemoc« = *może trąd* (1): Ońobny [szpital] dla tych co złą niemocą zaráżeni/ oczy/ nońy/ nogi/ poutracáli. *ReszHoz* 120.

»żółta (czarna), królewska niemoc« = *żółtaczka; regius morbus Murm, BartBydg, Mącz; aurigo Murm, Mącz; ictericia Mymer¹, BartBydg; icterus Murm; icteros morbus Mącz* [szyk 120:2] (121:1): *Murm* 70 [2 r.]; *Mymer¹* 39; *Ictericia, morbus regius, żółta nyemocz BartBydg* 71; Żółtą niemocz czarną leczy. *FalZioł* *2f; Wódka Mleczowa [...] ńen dobri czini w żółtey niemocy *FalZioł* II 8b; Tenże mozg z winem zmieńszany iakoby ze thrzy ńyńzki dobre/ na ktolewńką [!] niemocz pomaga. *FalZioł* IV 17b, ńń3d, I 1b, 3d, 4b [2 r.], 6c (85); *GlabGad* E6, E6v; powyedáyá lekárze/ kto żółtą nyemocą zaráżon yeńt/ wńfyńtkye mu ńye rzeczy żółte álbo żółtáwe widzą *KromRozm III* A3v; *Mącz* 21a [2 r.], 164b [2 r.], 349d; *SienLek* 13, 20, 26v, 29v, 35 (25).

[»niemoc żydowska«: Też ońowíaney bárwy vryná w biegunkách dńugich/ i też w cieczeniu krwáwnic/ ktore niemoc żydowńka zowią. *SienHerb* 401b (Linde).]

Szeregi: »niemoc, (i, albo, to jest) boleńć (a. bol)« = *morbis et tormen PolAnt* [szyk 8:4] (12): *IZopowa wódka ieńt dobra w niemoczach/ w boleńciach nyrcńzanych/ y krzyżowych FalZioł* II 6c; z wielkiey á częńtey prace: kthora w niemocy albo przy boleńci bywa/ przychodzi poruńczenie wielkie w cieľe *FalZioł* V 29v, I 33b, 44b, IV 8a, V 58v; áby był [olej] obroną Duńzną y cieľeńną/ ku wynińtztzeniu wńzyńtkich boleńci y niemocy. *KrowObr* 81, 81v; *BudNT Matth* 4/24; *Oczko* 1v; *LatHar* 592; *SkarKaz*)(2. [Ponadto w pońłączeniu szeregowym 1 r.]

»choroba, (i, a, a(l)bo) niemoc« = *languor et infirmitas PolAnt, Vulg; morbus et infirmitas PolAnt; infirmitas et aegrotatio Vulg* [szyk 11:9] (20): Alopecia, Niemoc/ álbo/ chorobá głowy od ktorey wlofy z głowy lázá/ Parch *Mącz* 7a, 4a, 31b, 128c, 216d, 231d, 270c; *RejPos* 6; *BudNT Matth* 4/23, 9/35, 10/1; *SkarŻyw* 262; *Calep* 32a, 98b, [673]b; Y obchodził Iefus wżytkę Gálileą/ náuczaiąc w bożnicách ich/ [...] á vzdrawiáiąc wżeláką chorobę y wżeláką niemoc miedzy ludem. *WujNT Matth* 4/23, *Matth* 8/17, 9/35, 10/1, s, 543. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»niemoc a (i) mdłość« [szyk 1:1] (2): *SienLek* 2v; żydowie mieli ten obyczaj/ że śwych miłych przyiacieli vmárłych ciała chowali do trzech dni/ zaby fie w cieie dufzá vthaiłá/ prze wielką niemoc á mdłość *HistRzym* 17. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»mor a niemoc« (1): bo przełz to ymyą [*Maria*] [...] mory a nyemoczy ufzmyerzony modlythwy uyluchany *PatKaz III* 125. [Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.]

»niemoc i (a) niedostatek« (4): Z tąđ mamy baczyć iż liwizna iełt niemoc wlołow á niedośćatek ieden *GlabGad* Bv, E4; *RejPos* 213, 227. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]

»niemoc, (i, ani) niezdrowie (a. niedobre zdrowie, a. poruszenie zdrowia)« [szyk 2:1] (3): Kto ije czośnek rano przed wżem iedłem á piciem, Then fie nie bogi niezdrowia/ ani niemocy z wody czudzoziemśkiey *FalZioł* V 59v, II 3a; *Mącz* 3d.

»niemoc i (a(l)bo (i)) śmierć« [szyk 6:1] (7): *GlabGad* D5; ale my mamy czvc/ wedłvg rozkazania Chriřtvía miłego/ bo niewierny cżařv/ dnia/ ani godziny/ niemocy y řmieri nařzei *SeklWyzn* e2v; *BielKom* B2; *SienLek* 41v; *SkarŻyw* 583; *StryjKron* 697; O niemocy y řmierci Lázárzowey. *WujNT Ioann* 11 arg. [Ponadto w połączeniach szeregowych 11 r.]

»wrzod, (a, i, albo) niemoc« [szyk 9:1] (10): Imiona niemoc y wrzodow. *Mymer*¹ nlb 2; *GlabGad* N5v; *SienLek* 36, 46; *RejPos* 34; *RejZwierc* 113v, 132v, 133, 157v; *WerGość* 226. [Ponadto w połączeniach szeregowych 11 r.]

Personifikacje (6): Mili panowie ředzié/ iá fie przed wařzą miłością żałuię/ oto na řzkodę/ a tudzieř na Niemotz/ [...] żećz mie łobie wolnie bez winy zbili *ForCnR* D4, Dv; Ofoby rozmawiaiące w tey Komiedy. [...] Ociec/ Stárość/ Mądrość/ Niemoc/ Pokufa/ Anyoł. *BielKom* nlb 8, B, C7, C7v.

W przen (18) : z ktorich [dymów] przydawa fie bolenie głowy y teř reuma, to iełt, nieřit, ktora iełt matką wżytkich niemoci zwłaiřcza fluxow. *GlabGad* K4v; ábowiem złoto łącznienia nie oddala/ [...] áni moře niemocy ludzkich zgłádzić. *HistAl* K4v; ta řię niemoc z řiemřkich lékarzow řmiała *MurzHist* E2v; Potym oycá niemoc zbodłá *BielKom* nlb 5; Drudzy więzyenie řirpiący. Drudzy niemocámi ociążeńi. *LubPs* Y4; Aby wżyřtki niemocy/ y Dijabelřkie chytróści wonność potzuwřzy tych rzetzy vćiekły *KrowObr* 96; Długą niemoc odcina lékarř *BibRadz Eccli* 10/10; Crudescit morbus, Rořzerza fie/ Surowieyo niemoc. *Mącz* 69c; Frangere morbum et vincere. Przekonać á zwiciężyć niemoc. *Mącz* 135c; Exuere aegritudinem Zewlec niemoc/ to yełt wyzdrowieć. *Mącz* 433c; Abowiem tá niemoc iełth do mnie práwie pořłem/ vpominaiąc mie [...] iżbych pámiętał potym ná řmiertelność řwoię *RejZwierc* 169; zbytek [...] iełt řtudnią oprzykrzenia y rozlicřnych wrzodow y niemocy. *WerGość* 226; Niewiářto/ rozwiązańs iełt od niemocy twoiey. *WujNT Luc* 13/12; czeka mie komorká w domu vbogich oycow moich/ do ktorey rychło gość on nie bywały/ z czeladką řwoią/ z niemocámi y boleřciámi zákołáće. *SkarKaz*)(2, 419b, 421b.

Zwroty: »niemoc leczyć« (1): Smiercią też niemoc leczyć/ Ízaloneć to dumy *GosłCast* 34.

»uzdrowić niemoc« (1): Niegodzi się tobie chorować przeto/ że choruie przeciwnik twoy [...]. Bo á iákoż niemoc twoiá vzdrowi iego niemoc? *ModrzBaz* 68.

Przen (43) :

Wyrażenia: »niemoc nieuleczona« (1): Niemoc ieft nie vleczona/ Mężowi nieczyfta żoná *BierEz* P2v.

»niezgojona niemoc« (1): muśi bárzo boleć nędznicá [*dusza*] przezdzyęki A co mi przypominałz/ iżbyś mi chciał pomoc/ Wierz mi że niezgojona to ná zyemi niemoc. *RejWiz* 159v.

»zła niemoc« (1): Ieft też to iedno złe pod łóńcem/ á zmocniło się między ludźmi/ gdy kogo Pan Bog przełoży ná páństwo/ [...] ták iż ma wśelki doftátek/ á nie vmie tego używać/ ále to kto cudzy pobierze á poźrze/ Też to marność y zła niemoc. *BielKron* 80v.

a) *Objawy złego funkcjonowania państwa [w tym: czego (2)] (3)* : Przez wiele lat rozmaíte ísprawy toczą się v łádu/ ktore się iefzczé niefkończyły. [...] A któż się ftárał o to/ áby ná ták złą niemoc ftáteczne lekárstwo przilożono? *ModrzBaz* 140v.

Zwrot: »niemoc zleczyć« (1): Byście domowe niemocy tego kroleftwa zleczyli: łácniefzaby obroná náleść się mogła. *SkarKazSej* 664a.

Wyrażenie: »ciężka i wielka niemoc« (1): Zaden z was [...] nie ieft ták profty/ áby nie baczył ciężkies y wielkies niemocy tego náłzego Kroleftwa *SkarKazSej* 664a.

b) *Grzech, złe skłonności (32)* : *WróbŻółt* N8v; Ale gdy się fwowolna duŕze imie niemoc/ Iuz iey áni wymáże pewnie ni wykurzy *RejWiz* 78v, 78v, 129v; *BudBib* 4.*Esdr* 8/52.

niemoc czego (2): *WróbŻółt* kk6v; Bo niechay się iáko chce dłuŕo tái wewnátrz tá niemoc íroga grzechu káżd^{go}/ á wśákołz [...] muśi się ná wirzch wyłóżyć on íprofný á przemierzły wrzód iego *RejPos* 212v.

niemoc czyja [w tym: pron poss (10), G sb i pron (4)] (14): *BierRaj* 23v; *KrowObr* 152, 163; *RejPos* 228v; *SkarŻyw* 298, 308; Krol ławy wieczney/ niemocy náłze ná się wzięł/ y dla nich ciężkość wielką podiáł/ by z nas náłze grzechy ziął. *ArtKanc* E8v, A13, A19v, P6v, Q19; *LatHar* 208; *SkarKaz* 611b [2 r.].

W przeciwstawieniach: »moc, zbawienie ... niemoc« (2): Wy [...] pod których rofkázanim/ ieft zbáwienie y niemoc wśyftkich ludzi: Vzdrowcie chore w obyztáiach *KrowObr* 163; *SkarKaz* 611b.

W charakterystycznych połączeniach: *odjęta niemoc, przyrodzona, sroga, swowolna, zła; niemoc człowieka (ludzi) (2); niemoc grzechu, śmierci; lekarstwo niemocy; ujść niemocy, zwierzyć się; niemocy zabiegać; niemoc oddalić, oświadczyć, otworzyć, wziąć na się.*

Zwroty: »niemocą chorować« (1): między ktoremi iedny możność ták íspráwuie/ iż łobą nie władną/ drugie gniew mdli: niektore pychá łamie y wątli: ná ośtátek rozne znich to te to owe wzrúŕzenia gwałtem poprzeki vnofzą. Temi niemocámi niezliczone mnoŕstwo ludzi choruie [*His morbis infiniti aegrotant*] *ModrzBaz* 67.

»niemoc leczyć (*a. uleczyć*); niemoc nie może się zleczyć; niemoc uleczona« [*szyk zmienny*] (2;1;1): poćciwy człowiek/ gdy obaczy tę chorobę pirwżego wzrúŕzenia w łobie/ o wnet nie mieŕzkáiąc co narychley z onymi fyropki wdzięcznemi do niey/ náczyniwŕzy ich s cnoty/ z rozumu/

á z rośtropnego vważenia/ pewnie wnet iż thá pirwřza niemocz w pocźciwym człowieku řnádnie vleczona być może. *RejZwierc* 73v; *SkarŻyw* 14; *ArtKanc* A19v; *SkarKaz* 611b.

»niemoc mieć« (1): gdy ty pánno lekářtvo bierzefz/ á niemocy niemafz: oczýścienia zakonnego prośifz/ á zmázy řadney nieznafz *SkarŻyw* 112.

»uzdrowić (a. uzdrawiać) niemoc, od niemocy« [szyk *zmienny*] (5:1): *BierRaj* 23v; Misit verbum fuum et fanuit eos: [...] Uzdrowił ie [*Ps* 106/20]) (*koment*) czuřz od niemoci wieczney řmierci *WróbŻółt* kk6v; *KrowObr* 152; *ArtKanc* P6v, Q19; *LatHar* 208.

Wyrażenia: »niemoc ciężka« (1): Chwal duřzo ma Páná mego/ [...] ktory [...] rad vzdrawia wfzytki niemocy twe ciężkie *ArtKanc* Q19.

»niemoc duszna (a. duchowna), dusz, serdeczna« = *animi morbus* *Modrz* [szyk 6:4] (8:1:1): Potym wfłytcy zmártwych wfłaná/ zli z niedořtutki řweé natury/ ij dlá niemocy duřfné/ iako larwy będą grubij. *OpecŻyw* 190v; *KuczbKat* 420; *KarnNap* B; *SkarŻyw* 298, 308; *SkarKaz* 611b. [Cf »niemoc cielesna«: *TarDuch* B2v, B3, *ModrzBaz* 66, *WujNT* 152.]

Szeregi: »niemoc i boleść« [szyk 1:1] (2): [Cf »niemoc, boleść«: *KrowObr* 81, 81v.]

»niemoc i (to jest) grzech« [szyk 1:1] (2): Oto yen [...] grechi [!] moye podyał ij nyemoci moye řwoya řynořcyá vřdrowyl. *BierRaj* 23v; *KuczbKat* 420.

»niemoc i niedostatek« (1): zli z niedořtutki řweé natury y dlá niemocy duřfné/ iako larwy będą grubij. [...] Dobrzy wfłaná bez niemocy ij niedořtátku ktorégo *OpecŻyw* 191.

»niemoc i słabość« (1): Oddał ciężkie niemocy nářze duchowne/ y tę řłáboř ktora w nas ieřt do peřnienia woley twoiey *SkarKaz* 611b.

»niemoc albo (a) wrzod« [szyk 1:1] (2): Ieřt teř to niemoc wielka álbo wrzod pod řłóńcem/ chowác řkárby ná řwe złe *BielKron* 80v; *RejPos* 228v.

»niemoc i występек« (1): ták teř y to práwo ma być pochwalone/ ktore [...] niemocam y wyřtěpkom [*morbis ... et vitiis*] iednákiem/ iednákie lekářřtwá/ y iednákie karánia řtanowi. *ModrzBaz* 70v.

Synonimy: 1. *krewkość*, *mdłość*, *nieduřořć*, *słabořć*; 3. *boleřć*, *choroba*, *doleřłořć*, *krewkořć*, *mdłość*, *niedostatek*, *niewładza*, *niezdrowie*, *zemdliwořć*; zest.: »czerwona niemoc«: *biegunka*, *czyrwonka*, »niemoc francuska«: »dziki řwierzb«, *franca*, *francuz*, *galik*, *przymiot*, »wnętrřzny smrod«, »wrzod galijski«, »złe krosty«, »zły wrzod«, »księřyzczna niemoc«, »řwiętego Walantego, wielka niemoc«: *epilensyja*, »choroba řwiętego Walantego«, *kaduk*, *padaczka*, »przyrodzona, miesięczna ... niemoc«: *biegunka*, *miesięcznica*, »miesięczna biegunka«, »miesięczna choroba«, »niewieřci fluks«, »przyrodzona choroba«, »řwa choroba«, » řwe rzeczy«, »řpiąca niemoc«: *gutta*, *letarg*, »paraliř wielki«, »řpiąca choroba«, *řpiączka*, *řpiķ*, *zachwat*, *zachwycenie*, »wodna niemoc«: *puchlina*, »wszawa niemoc«: »wszawa choroba«, »řółta, krolewska niemoc«: »řółta choroba«.

Cf 1. MOC, [NIEMOCNOřĆ]

MM